

Wagtdan öňe geçmek

Category: Kitapcy, Şekillendiriş we heýkeltaraşlyk sungaty

написано kitapcy | 26 января, 2025

Wagtdan öňe geçmek WAGTDAN ÖŇE GEÇMEK

Syýasy lider-ýazyjy gatnaşygy babatda hemişe şu ikisi ýadyma düşär: Iliç Lenin bilen Maksim Gorkiý!

Dostluklary 1902-nji ýylda başlady, sürgün döwründe Parižde, Kapride, Londondan 1917-njy ýylyň Oktýabr rewolýusiýasyndan soň Moskwada dowam etdi.

Lenin Şekspir, Gyote, Puşkin ýaly ýazyjylaryň okalan öýünde ulaldy. Çeper edebiýaty köp okardy...

Gorkiý ýatlamalarynda Leniniň bu tarapyny gürrüň berdi:

«Bir seretsem stolyň üstünde «Uruş we parahatçylyk» ýatyr. «Hawa, Tolstoý! Aw epizodny okasym geldi, ýöne bir ýoldaşa hat ýazmalydygym ýadyma düşdi. Okamaga wagt ýetenok. Tolstoý hakda ýazan kitapçaňyzy-da düýn agşam okadym». Ol çalgırt gürläp sözüni dowam etdi: «Nähili beýik adam! Ine, hojaýyn, sungat diýeniň şular ýaly bolmaly...» Soňra gyýyk gözleri bilen yüzüme dikanlap sorady: «Ýewropada ony kim bilen deňeşdirip bileris?» Jogaby ýene özi berdi: «Hiç kim bilen!» Men onuň Russiýa, ruslara, rus edebiýatyna we sungatyna bolan buýsanjynyň çäksizdigini kän gezek gördüm...»

Gorkiý Leniniň şekillendiriş sungatyna bolan garaýşy hakda-da ýazdy:

“W.A.Desniskiy maňa Lenin bilen Şwesiýada otly ýolagçylygy wagtynda Dýurer hakdaky nemes monografiýasy hakda pikir alyşandyklaryny aýdypdy. Goňşy wagondaky nemesler olaryň elindäki kitabyň näme kitapdygyny sorapdyrlar. Has soňrak nemesleriň beýik suratkeşleri barada hiç zat bilmeýändikleri ýüze çykyptyr. Bu ýagdaý nämüçindir Lenini begendiripdir we ol Desniskä iki gezek dagy: «Görýäňmi, biz bilýäris, olar öz suratkeşlerini tananoklar» diýipdir...»

Ýogsa-da...

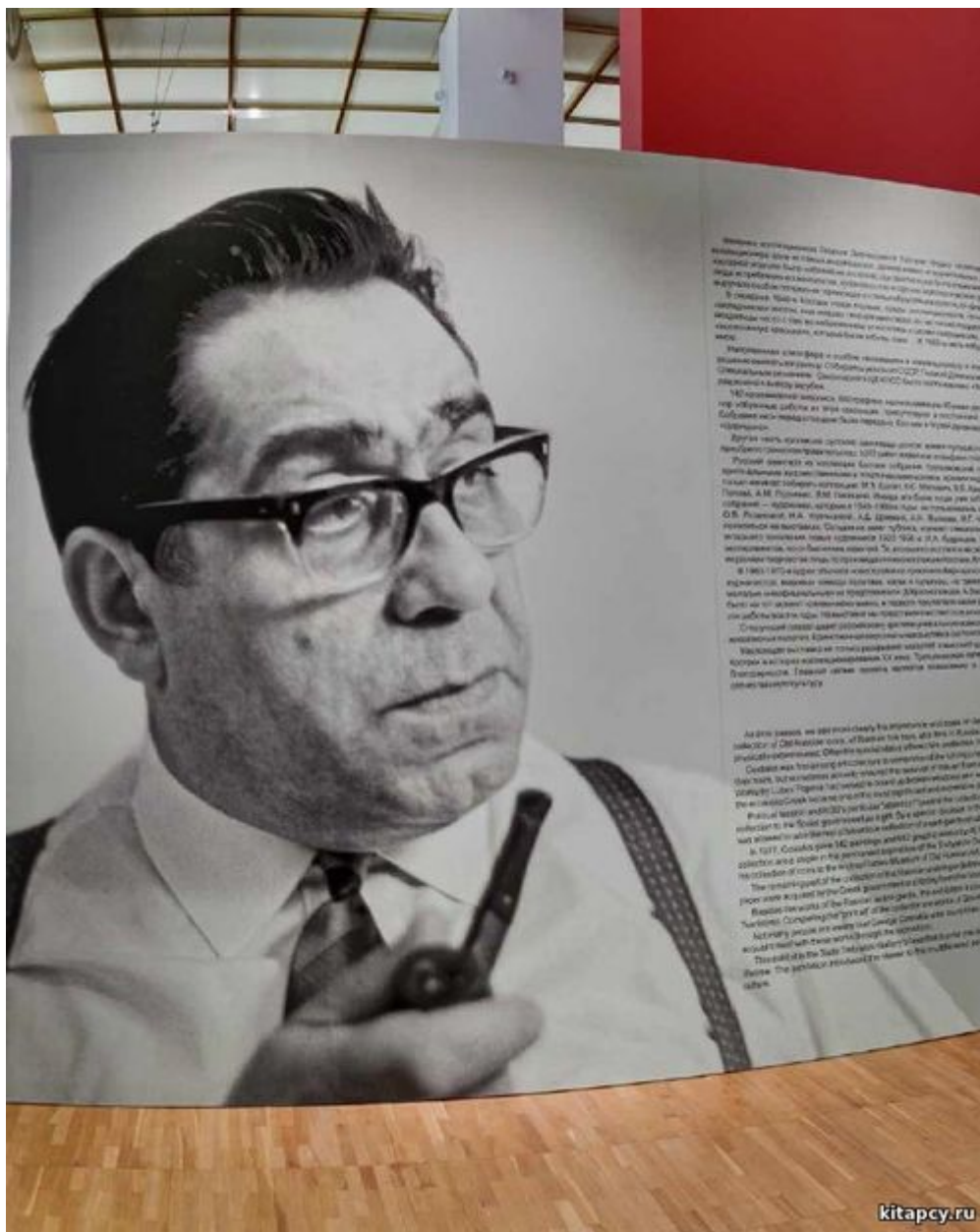
Leniniň Russiýada täze emele gelen, dörän wagtyndan öňe geçen awangard-öňdebaryjy sungata bolan garaýşy nähilidi?

Awangardçylar özleriniň rewolýusionerdiklerini we köne sungat formalarynyň tersine rewolýusion eýýama laýyk eserleri döredýändiklerini aýdýanam bolsa, Leniniň göwnünden turup bilmändir.

Leniniň pikiriçe awangardçylar islän eserlerini döredip bilseler-de, özüniň olary halamagyna hiç bir sebäp ýokdy! Beýleki bir ýanda...

Leniniň aýaly Krupskaya, Kollontaý, Buharin, Lunaçarskiý, Troskiý we başgalar rus awangardçylaryny gowy görýärdiler...

Soň näme boldy?

• Bir grek

Georgiy Kostaki (1913-1990)...

Moskwada dünýä indi.

Oktýabr rewolýusiýasy bolup geçende dört ýaşyndady. Lenin ölende on bir ýaşyndady...

Ene-atasy Gresiyanyň Zakinf adasyndandy. Temmäki söwdasyny edýän kakasynyň ýanyna Moskwa göçüp barypdyr. Bolşewik rewolýusiýasy olaryň durmuşyny düýbünden özgerdip taşlady...

Kostaki 1939-njy ýyla çenli Gresiyanyň Moskwadaky ilçihanasynda sürüji bolup işledi. Uruş zerarly ilçihana ýapylandan soň Kanadanyň Moskwadaky ilçihanasyna işe girdi.

Kostaki şekillendiriş sungaty bilen içgin gyzyklanyp, surat çekýärdi. Ony jümle-jahana tanatjak waka 1946-njy ýylda bolup

geçdi.

Ol Olga Rozanova atly rus suratkeşiniň çeken suratyny görende haýran galdy. Şeýdibem XX asyryň başlarynyň rus eksperimental şekillendiriş sungaty bilen gyzyklanmaga başlady...

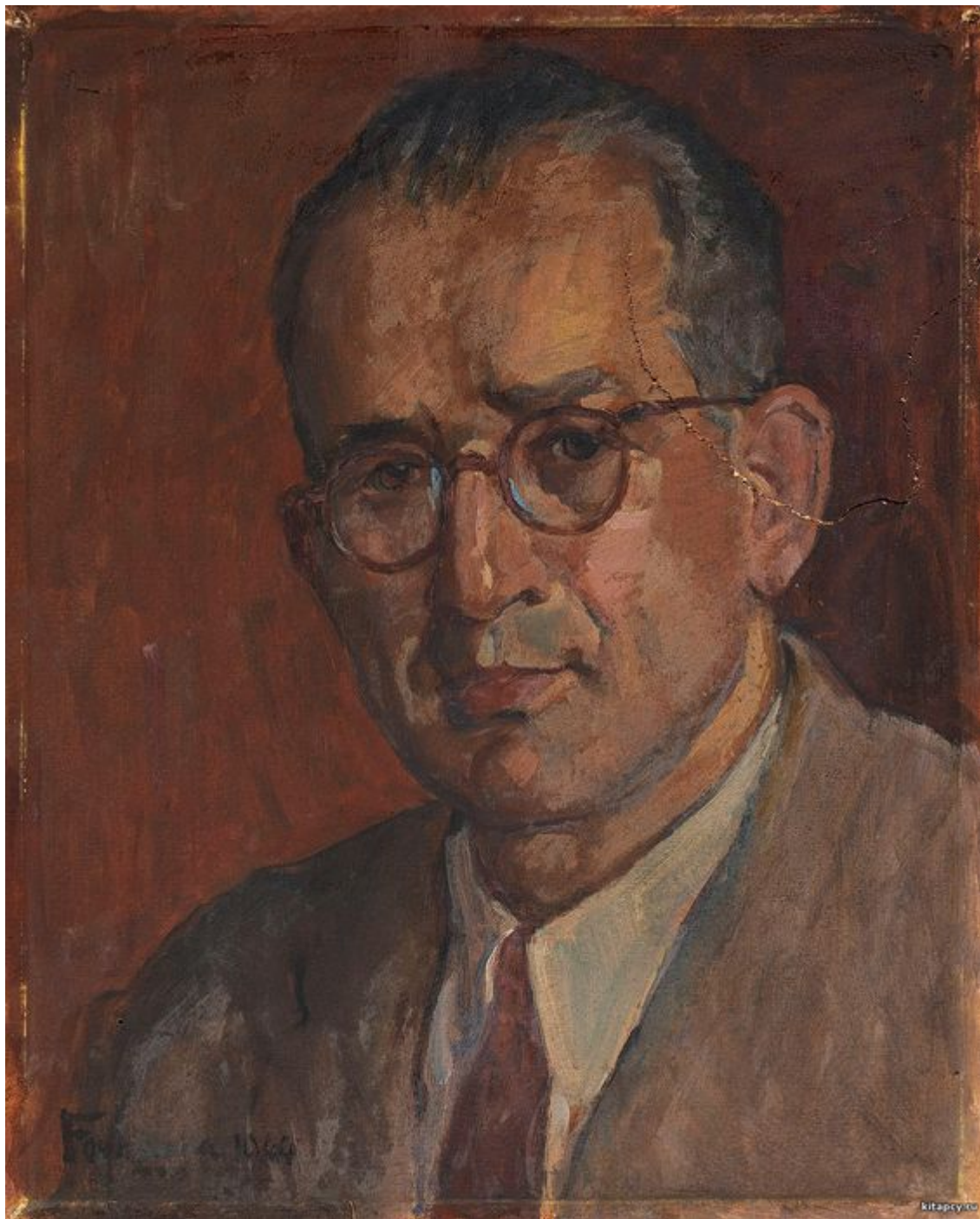
K.Malewiç, W.Tatline, A.Rodçenko we onuň aýaly W.Stepanowa, M.Şagala, M.Larionowa, W.Kandinskä, I.Klýuna, A.Zwerewe, L.Popowa çenli uzaýan rys awangard eserlerini gizlinlik bilen ýygnamaga başlady.

Çünki... rus awangardçylaryň eserleri 30-njy ýyllarda resmi sungat garaýşy bolan «sosialistik realizm» tarapyndan «buržuaz sungat» hasaplanyp, gadagan edildi!

Kostaki pursatdan peýdalandy, üçekde, potologyň arasynda gizlenen suratlary ujypsyzja bahalara satyn aldy. Onuň Moskwanyň Wernadskiý köçesiniň ugrundaky jaýy resmi bolmadyk «zamanabap sungat muzeýi» ýalydy. Birdenem...

1977-nji ýylda Gresiya dolanyp bararman boldy. Sowet ygtyýarlylary 5.000 parçadan ybarat kolleksiyasyndan 1.227-sini äkitmäge rugsat berip, galanyny Moskwadaky Tretýakow galareýasyna tabşyrmagy şert goýdy.

Kostakiniň ýany bilen alyp giden kolleksiyasy Günbatarda uly seslenme döretdi...

- **Bir azeri**

Ahmet Jaferogly (1889-1975)...

Azerbaýjanyň Genje şäherinde doguldy.

Kiýew we Baku uniwersitetleriniň Türk bilim bölüminde okady.
Garaşsyzlyk hereketine gatnaşdy.

1920-nji ýylda Gyzył Goşunyň Azerbaýjana girmegi bilen Stambula göçdi. 1924-nji ýylda Edebiyat fakultetini okap gutardy. Berlin we Breslau uniwersitetlerinde türkologiýa boýunça barlag işlerini geçirdi. Doktorlyk dissertasiýasyny gorandan soň Türkiýä dolanyp geldi, Stambul uniwersitetiniň

Edebiyat fakultetiniň Türk diliniň taryhy bölümünde dosent, zzyndan professor boldy. Türk dili boýunça makalalar we kitaplar ýazdy, halkara derejesinde meşhurlyga eýe boldy. 1942-nji ýylda gyzy Nazan dünýä indi. Ol gyzyna haly-kilim ýaly türk motiwlerini gürrüň berip ulaltdy. Nazan sungatyň taryhy boýunça hünärmenleşdi: Mýunheniň Lýudwig Maksimillian uniwersitetinde etnologiya ugrundan okady. Berliniň Yslam sungaty muzeýinde işledi. Anadolyda praktiki-meýdan işlerini alyp bardy, Ýyllyz Tehniki uniwersitetinde mugallym bolup işledi.

1978-2003-nji ýylda Türk we yslam eserleri muzeýinde işledi we zzyndan Sabanjy muzeýiniň müdiri boldy.

Dr. Nazan Ölçeriň gürrüňini edýärim. Gyzy Goşundan gaçan atanyň gyzy Nazan Kostakiniň Sowet Soýuzyndan çykaran rus awangard sergisini Stambula getirdi.

Leniniň onçakly halamadyk... Staliniň gadagan eden... Sowet taryhynda hemişe jedeli edilip gelinen rus awangardçylarynyň sergisini aprel aýyna çenli aýlanyp görüp bilersiňiz.

Wagtdan öňe geçmegiň nämedigini bilersiňiz.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 28.12.2018 ý. Şekillendiriş we heýkeltaraşlyk sungaty